

I.
GONDOLATOK JORDI SAVALLRÓL ÉS ZENEKARÁRÓL,
a Jordi Savall és az Hespérión XXI – Kelet-Nyugat – A lelkek párbeszéde
hangversenye kapcsán

„A ney igazából nádfuvola, legtöbbször cukornádból készül, a szír Moslem Rahal pedig mestere hangszerének.”

[Moslem Rahal - Variations Konia – YouTube \(3:19\)](#)

Moslem Rahal szinte a semmiből lép elő. A ney panaszos-bús hangja a hallgatóság háta mögött hangzik fel először. Aztán a hangszeren játszó férfival, annak lassú lépéseivel együtt az előtérbe érkezik, az orkeszter előtt balra fordul, majd egy lépcsőn feljut a játéktérre. A ney most a szél hangja a sivatagban: égis éró sziklák között hol elhal, hol felerősödik, végtelenségből előkerülő sívó homokot terel, kiszáradt, agyagos mezők víz utáni utolsó sóvárgását leheli. A mű *A szél tánca* címet viseli, ez a hang mégis inkább a szufi misztikumé, akár a hangszer is. „...ki a legszerencsésebb az egész zenekarban? a fuvola; a szája megérinti az ajkakat, hogy zenét csaljon ki belőle...” – írta a perzsa születésű *Dzsálál ad-Dín Rúmí* szufi költő és gondolkodó. A ney igazából nádfuvola, legtöbbször cukornádból készül, a szír Moslem Rahal pedig mestere hangszerének. Persze a többiek is hozzáértők. *Hovhannes Karakhanyan* éppenséggel a duduké. Ez a mély hangú, mindig bánatos hangulatot okozó fafúvós az örmények hangszere. Ki vonná kétségbe, hogy éppen nekik miért ne

lenne okuk bánatra? Déli országrészüket, benne az Araráttal már a korai középkorban elvesztették.

Duduk

[THE VOICE OF DUDUK HD – YouTube](#) (6:20)

A dudukot sárgabarackfából esztergálják, és a rajta játszani tudó ember finoman szólva mindig „telt arcú”. A marokkói *Driss el Maloumi* viszont údon, vagyis arab lanton játszik, a török *Hakan Güngör* kanunon, török citerán, a görög *Dmitri Psonis* szanturon, más néven török-szír cimbalmmon. E zenei hármas eleve lefedi a Közel-Kelet hangszerekhez fűződő igényét, a ney pedig megkoronázza azt. Énekével egészíti ki a névsort *Lior Elmaleh* Izraelből, *Katerina Papadopoulou* Görögországból, valamint a szír énekesnő, aki údon kíséri énekét: *Waed Bouhassoun*. Szereplője még a társulatnak ütőhangszereivel a nagy szakállú spanyol *Pedro Estevan*, és természetesen a 78 éves híres-neves katalán zenész: *Jordi Savall*. Utóbbin csak a figyelmes szemlélő veszi észre az eljáró időt, vagy talán a közelmúltban elhunyt felesége (*Montserrat Figueras*) halálát.

Jordi Savall

Jordi Savall mindig kedvenc hangszerén, a gambán (teljes nevén viola da gambán, térdhegedűn), ezen a 6-7 húros hangszeren játszik. Néha vezényel is, de csak a hangszerét, vagy csak a vonót használja az ütemek és a dinamika megtartásához. A tíz zenész hét vagy nyolc országból származik, közöttük több is ösellenségnek számít egymás számára. Itt most mégis együtt zenélnek, egymás zenéit, dalait kísérik, békesség van köztük, aminek „odakint” olykor, vagy egyáltalán nyoma sincs. A zene volna hát ez a béketeremtő? Minden bizonnyal igen! Aki megteremti, nem más, mint Jordi Savall. Nyugat és kelet zenei békéltetője. Ugyanaz a törekvés hajtja, mint *Orhan Pamukot*, aki viszont keletet szeretné kibékíteni nyugattal. Mily különös, hogy két férfit is hasonló vágy és törekvés hat át egyszerre, egyetlen történeti időben! Az egyik katalán, a másik török. Az egyik muzsikos, a másik író. A muzsikos 78 éves, az író 66. És kettejük között ott áll egy összekapcsoló, közös erő: a misztikum kedvelése. No persze nyugat-kelet viszonyulásában nem csak itt kell megállni! Gondoljunk csak a saját magyar–török kapcsolatainkra! Bizánc bevételénél *Orbán mester* ágyúja ugyan csak lélektani hatásával jeleskedett, a valódi nagyágyút *Ibrahim Müteferrika* sütötte el, ő volt az első (arab betűket használó) török nyomda magyar származású alkalmazója. Gül babán, Thökölyn, Rákóczin, Kossuthon kívül se szeri, se száma a török–magyar kapcsolatoknak. *Ibrahim Pecsevi*, a Pécsen született és Budán elhunyt török történész például szemtanúja volt Zrínyi szigetvári kirohanásának. Az első modern hangvétellű költőnő, *Nigâr Hanım* édesapja Farkas Adolf névre hallgatott, amíg Kossuth seregében harcolt. *Iskender Pala* egyik regényében (A bánat cseppje – Isztambuli tulipán) több magyar vonatkozást is felemlít. Ugyanő olyasmit is leírt, hogy Isztambulban, a Boszporusz partján a kerengő derviseket megszemlélő emberek egyszerre lehettek keletiek és nyugatiak. Megjegyzését bizonyára a két világ határát jelentő Boszporusz (más néven Bospor) váltotta ki. Miért kardinális kérdés ez? Egy régi mondás szerint – ami valószínűleg nyugati szomszédunkból származik –, „Pozsonynál kezdődik Ázsia”. Európa és Ázsia nemcsak méreteiben különbözik egymástól, de az emberi tulajdonságok területén szinte mindenben. Ennek okát nem tudhatjuk, legfeljebb gyanítjuk, hogy az eltérő tapasztalatokból, gondolkodásmódból következik. Amit vallási különbségek sem képesek hitelesen igazolni, bár a különbözőségeket sokan éppen ezekre vezetik vissza. A vallások 2-3 ezer évvel ezelőtti kialakulása ugyanis már csak következmény, ráadásul mindegyik vallás ázsiai eredetű! Tény, hogy a törökök

inkább számon tartják a magyarok ázsiai (hun?) eredetét, amit mi esetenként „elfelejtünk”.

„A régi szép időkben még együtt legeltettük állatainkat a közép-ázsiai sztyeppéken” – mondogatják tanult és tanulatlan emberek egyaránt. Vagyis a magyarokban olyan képviselőket látnak, akiknek keleti származásuk ellenére sikerült megvetni a lábukat nyugaton. Ezek szerint Jordi Savall sehol sem találhatott megértőbb közönséget, mint nálunk. Mi sem bizonyítja ezt jobban, hangosabban, mint a felhangzó vastaps és ünneplés. A zenében könnyen kifejezhető, megjeleníthető a misztikum. Jordi Savall esetében „lelkek párbeszédéről” van szó, a mediterrán világ évezredes, muzsikáláshoz kötődő megfogalmazásáról. Az Énekek énekét éppúgy megszólaltatja, mint a 13. századi francia királyi kéziratot Párizsból, az eltörökösödött moldáviai nagyfejedelem kedvenc zenéjét csakúgy, mint a ciprusi görög-török zenéket, kurd dalokat, örmény táncokat, bizánci ortodox énekeket, olasz lamentációt, spanyol szefárd zenét, afgán táncot és damaszkuszi szíriai muzsikákat. Mintha csak Orhan Pamuk zenei illusztrálásáról lenne szó! De nemcsak arról! A legtöbb zene (ha ugyan nem mindegyik) a szerelemről szól. A szerelem pedig mindig rejtélyes, tehát misztikus. Két tárgya van e zenének: ember és Isten. Avagy: Isten és ember. Akármelyiket is nézzük, emberre vagy Istenre vonatkozó érzést, a szerelem mindig titokzatos, életre szóló élmény. Ezt a titkos élményt közvetítik hol fülbemászó édességgel, hol lamentáló reménykedéssel, hol megkacér biztonságérzettel az elhangzó zenedarabok. Olyan hangzásvilágok ezek, amelyek felett mégsem múlt el a végtelen idő. Bizonyára nem egyedül csak Jordi Savall érdeme, hogy „az idők homályából kiásta” őket, de mindenképpen az övé, hogy megtalálta azokat a személyeket, akik életre kelthetik a régen hallott dallamokat. „A nagy művek között korkülönbség nincs. Minden nagy mű egyidejű. Minden nagy mű állandóan jelen van. Minden nagy mű kortársam.” Ezt vallja Hamvas Béla, és könnyen belátható, hogy igaza van. Az évszázadokon át fennmaradt zenei művekre ez mindenképpen igaz. Most már csak az a kérdés, hogy mi számít nagy műnek?

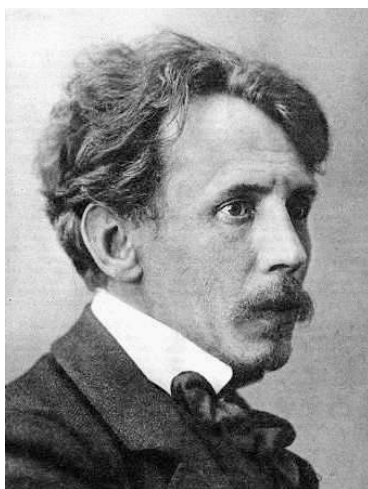

Jordi Savall és az Hespèrion

[Jordi Savall: Lachrimae Caravaggio \(Hespèrion XXI\) – YouTube \(1:22:07\)](#)

II.

MIKALOJUS KONSTANTINAS ČIURLIONIS

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (Varėna, 1875. szeptember 22. – Varsó, 1911. április 10.) litván festő és zeneszerző

Bizony mondom, vannak összetartozó véletlenek! Az alábbi festőművészt véletlenül fedeztem fel a Youtube-on, és ugyanakkor zeneszerzőként is megismertem. Néhány hétre rá Lipcséből hívta fel rá a figyelmem Fontana Eszter, aki 1995 és 2013 között a Lipcsei Egyetem Hangszeres Múzeumának igazgatója volt. Szeretnék tudni, ki ez az ember?

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (ejtsd csjurljonisz) litván zeneszerző és festőművész, aki alig haladta meg a krisztusi kort, mindössze 35 évet élt. 1875-ben született, és 1911-ben tüdőgyulladásban meghalt. Születésére nézve litván, állampolgárságát tekintve orosz, vonzalmában még lengyel és német is.

A rövidre sikerült életük közös sajátossága, hogy képviselőik nagy része valamely szellemi vagy testi dologban tehetséges. Čiurlionis kétféle is képviselt tehetségből. Eleinte csak a zene érdekelte, még hozzá a zeneszerzés. Ezért kezdte tanulmányait egy lengyel támogató jóvoltából a Varsói Zeneakadémián, majd később a Lipcsei Konzervatóriumban, ahol R. Strauss és H. Berlioz műveivel ismerkedett. Ezt követően zenetanárként dolgozott. Valamikor a 20. század fordulóján kezdett festeni, fantázia-szülte meséket, állatövi alakokat, Napot, és csillagokat ábrázoló sorozatokat, a világ teremtését, temetési meneteket. Vallotta, hogy a művészetek összefüggenek, ezért is képeit zenekari jelzésekkel, előadásra vonatkozó útmutatókkal látta el. Számos festményét fűgának, szonátának és előjátéknak nevezte (Tengeri szonáta, Csillagok szonáta stb). „Arról álmodozott, hogy a zenét festészetté változtassa” - írta róla Borisz Aszafjev, a neves orosz-szovjet zenetudós és zeneszerző.

[Mikalojus Konstantinas Čiurlionis – Wikiwand](#)

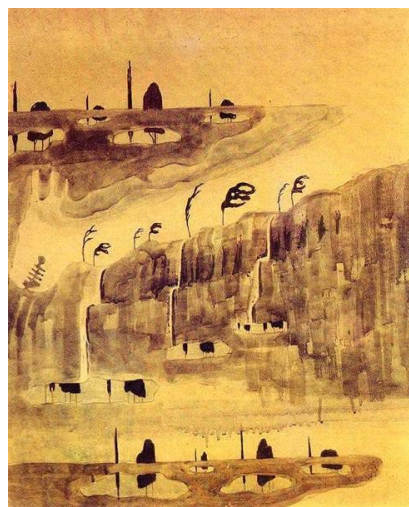
[Mikalojus Konstantinas Ciurlionis - 168 artworks - painting](#)

Andante (a nap szonátája)

Andante (a tavasz szonátája)

Allegro (a tavasz szonátája)

Allegro (a nap szonátája)

Andante (a tavasz szonátája)

Finálé (a tavasz szonátája)

Finálé (a tavasz szonátája)

Zeneszerzői tevékenysége változatos: zongorára írt nocturnók, prelűdök, variációk, szonáták, orgonaművek (fűgák), egy kantáta, szimfonikus költemények (Erdőben, A tenger), vonósnégyesek (c-moll), népdalok énekkari átdolgozásai, kánonok (De Profundis), még egy nyitány is (Kestutis). Összesen mintegy 400 művet írt, hátrahagyott festményeinek száma pedig 300. Többek között élt Vilniusban és Szentpéterváron, majd egy Varsó melletti szanatóriumban halt meg.

Zenei műveinek méltatói részben meglehetősen gyökértelennek tartják, mások Debussyhez, Malipiero-hoz, Hakon Børresenhez, Wagnerhez, Brucknerhez, Grieghez, Cezar Antonovics Kjuj-hoz hasonlítják. Tény, hogy a felsorolt komponisták kisebb-nagyobb mértékben felismerhetők a műveiben, mégis különbözik tőlük, vagyis nem tekinthető epigonnak. Zenéje tipikusan „balti jellegű”, vagyis „higgadt melankólia” jellemzi – írta róla egyik méltatója.

[View Gallery](#)

© M. K. Čiurlionis National Museum of Art [Copyright policy](#)

Most csak az 1901-ben alkotott **Erdőben** (Miške - In the Forest) című szimfonikus költeményéről essen szó. Meglehet azért, mert ez a leginkább fülbemászó dallamvilágú. Vagy, mert itt érzékelhető a „higgadt melankólia”.

https://www.youtube.com/watch?v=Z7_6TaDRIOs

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875-1911):

Erdőben (Miške - In the Forest)

Lietuvos Velžtybinis Simfoninis Orkestras dir. Gintaras Rinkevičius.

Művét fiatalon, 25 éves korában komponálta. Ez az életkor már a lobogó szerelem időszaka. Nem annyira a rajongóké, az a sokkal fiatalabbak jellemzője, mondjuk 15-18 éves korúaké. No persze a 20. század legelején mind ez még

másképpen lehetett. Elvégre Čiurlionis is csak később, 1906-ban ismerte meg leendő feleségét. Így tehát *Az erdőben* inkább a vágyakozás hangja, mintsem a beteljesülésé. Mert a természet kézzelfogható közelsége, különösen a tavaszi erdőé mindig felcsigázza az emberi érzelmeket. Amelyeket Čiurlionis még a vágyakozás állapotának szentel, nem a megvalósult szerelemnek. Mintha kérdéseket tenne fel, amelyekre az erdő nem emberi hangok válaszol.

[View Gallery](#)

© M. K. Čiurlionis National Museum of Art [Copyright policy](#)

Öreg erdeifenyők lassú, méltóságteljes színrelépésével kezdődik a mű, majd felerősödik a zene, megszólal egy vidám dal, ami fokozódik és a teljes zenekar fortissimójához vezet. De csak rövid ideig: itt érhető először tetten a balti jelleg, az elhalkulásban megnyilvánuló visszafogott, higgadt melankólia. „De rég is volt már” – sóhajtják, sírják el a vidám dal variációit a hangszerek. A ködössé váló emlékezésben felsejlenek régi, elfelejtett érzések, egykori bálók hangulata, erdei kirándulása, ártatlan együttléteké. A vidám dal most fuvolán szól, és belevész az egyre hangosabb zenekarba. Újra az erdőt látjuk, az erdeifenyők diadalmasan néznek a világra, övék itt a környék, a táj, nekik süt a napsugár, ami végigsimogatja az agg törzseket, megcsillan a tűleveleken. Ám rövid időre újból előtolakodnak az emlékek, de az erdő sem hagyja magát: a vidám dal hangjain harsog tovább, így viaskodnak egymással az emlékek, képzetek és az erdő fái, többször is megismételve a jelenetet. És most lelassul a zene: ez a leghiggadtabb rész, igazi melankólia, ahol talán búcsút kell inteni minden régi dolognak, kirándulásnak, bálnak, szerelemnek. Erre teszi fel a végső pecsétet az erőteljes befejezés, a zenekar *a la tutti* hangzása.

III. MÉHÉSZ AZ ERDŐN**

Szili István illusztrációja

Az erdő szegélyén túl, egy régi irtás helyén sűrű akácos illatozott. Távolba elhúzódó foltja habosfehér ékként hatolt a tölgyesbe. A fák között kis erecske talált utat magának egy ölnyi mély, valaha szekérútként szolgáló árokban, és amint kiért a napvilágra, vize egykettőre eltűnt a murvás homokban. Ide, az erecske vége elé, egy széltől védett tisztásra telepedett a méhész, hogy a szomjas kis rovarok könnyen vízhez jussanak. Megfakult, kiszuperált, lapokból összegombolható katonai sátrát egy kíméletből meghagyott öreg molyhostölgy legörbülő ágára kötötte fel, csakis a biztonság kedvéért, ha váratlanul rossz idő törne rá. Mert különben a szabadban hált egy földre terített sátorponyván. Saját maga eszkábálta, dorongokból és ágakból összetákolt asztala régen szerzett cserkésztudományról tanúskodott. Az „asztalon” a méhészkedés kellékei sorakoztak, füstölője diszkréten pipált, csak a meglebenő szellő borzolt elő belőle nagyobb igyekezetet. Maga a méhész elmélyülten nézegetett, forgatott egy lépet, ezért nem vette észre a feléje közeledő alakot. Az viszont óvatos volt a méhek miatt, de a foglalatoskodó méhészt sem akarta megijeszteni. Mert, valljuk be, eléggé bizarr külsővel rendelkezett: terepszín ruhában, két feltűnő fülhallgatóval és expedíciós kalappal a fején, kezében tartott méteres átmérőjű zöldre festett parabola antennával akárminek is nézhette volna az ember. Oldalán vízhatlan vászonzsákban kis magnója lapult, nem látszott belőle semmi, csak az antennához csatlakozó vezetéke sárgállott. Már rég hozzászokott, hogy az emberek meglepődnek ezen a látványon.

Némi torokköszörülés kíséretében odakiáltott a méhésznek:

- *Jó napot, jó munkát! Hangfelvételeket készítek! Közelebb mehetek?*

A méhészt felkapta a fejét és ugyancsak elcsodálkozott. De lehetőleg nem mutatta, bár jobb

félni, mint megijedni... Hiszen volt már dolga rosszindulatú emberrel is. A méhek ugyan védték, de nem úgy, mint ahogyan egy kutya tenné.

- *Hát, ha nem fél a méhektől!*

Tapasztalatból tudta, hogy legtöbbször az ijedős embert szúrják meg a méhek. Ezt még

gyerekkorában megtanulta, amikor az iskolaigazgató méhészkedésre tanította. Azóta csak egyetlen egyszer félt a méhektől, még Törökországban a hegyekben, ahol ugyancsak felbőszülve röpködtek, mert egy medve szétrombolta a kaptárukat. De még ott sem szúrták meg, amin a török méhészt eléggé csodálkozott is.

- *Félni éppenséggel nem félek... hanem hát szeretnék egy kis kaptármuzsikát felvenni, ha*

megengedi.

Azzal odament a méhészhez és bemutatkozott.

- *No hát akkor adjon Isten! Aztán miről' lesz a' jó, az a fővétel? Tán a rádióból együtt?*

- *Nem, nem onnan. Én csak a magam kedvtelésére gyűjtöm a hangokat. Ez a hobbim.*

A méhészt elgondolkodott, hogy milyen jó egyes embereknek... Még *hóbijuk* is van. Neki ilyesmire sohasem tellett. Csak a munka. Igaz, ez a munka, ami a méhészkedéssel járt, nagyon a szíve szerint való. Pedig évtizedekkel ezelőtt kételkedve állt hozzá, amikor a háború után nem lehetett cukrot kapni. Egy volt katonabarátja tanította meg rá, aki egy darabig náluk lakott, mert elvesztette a családját. Ám milyen az élet: az asszony összemelegedett a katonabaráttal... *sajnálattal*, így mentegette magát. Így aztán elváltak, és magában azt gondolta, hogy a méhésztudománynak egy asszony az ára. Sebaj, mihelyt belejött a méhészkedésbe és egyre több mézet termelt, őrá is kedvet kaptak az asszonyok. Így aztán egy jóra való özvegyet feleségül is vett, és a régit lassan elfelejtette.

- *Érdekes hóbija van,* - fordult a vendéghez, *de mondja csak, miről' jó ez a nagy tányér?*

- *Hát ez egy antenna. Ez tereli össze a hangokat a mikrofonhoz, hogy együtt legyenek. Ha visszahallgatjuk, sokkal élesebben, tisztában szól, mint a valóságban.*

Emberünk arra gondolt, hogy a háborúban is jó lett volna egy ilyen szerkezet, akkor talán hamarabb észrevették volna a rájuk törő ellenséget. Akkor talán elkerülhette volna a sebesülést, aminek rossz időben visszatérő sajkását éppen a méhek segítségével gyógyíttgatta.

- *Hát jó, de egy darabig tegye csak oda annak a kaptárnak a bejárata elé azt a tányért, hadd szokják a bogarak. Addig megkínálom egy kis lépesmézzel. Szereti?*

Lépesméz! Micsoda csemege! Gyermekkora óta nem ízlelhette, pedig nagyon is szerette. A méhész egy kis zománcozott tálkába tett lépesmézzel kínálta meg, kis kanalat is adott hozzá, és jó étvágyat kívánt.

- *Tuggya, néha napján kilátogatnak hozzám az unokák. Mind édesszájú, hiszen lányok.*

Azok se akarják kézbevenni a lépet, félnek a méhektől. Muszáj tányérkát és kanalat tartanom, mer' különben kikapnák az annyuktól.

- *És amúgy milyen idekint az élet?* – kíváncsiskodott a vendég, bár a lépesméz-evés miatt a megszólalás nehezeére esett.

- *Olyan, amilyen. Nyugodt. Csak az időjárás férne jobban a bőribe. Mer' alighanem*

most is készül valami. A bogarak elárújják. No meg a háborús sebesülésem. Sajog, de kegyetlenül. Aszt még az is idegesített, hogy mindenféle baja támad a méheknek. Azelőtt ilyesmi nem vót.

Bár nagyjából tudta, hogy mi a helyzet a „méhfronton”, de azért rákérdezett:

- *Nincs segítség semmi?*

- *Segiccség? Az van...van segiccség... csak annyit ér, mint a halottnak a csók. A világnak kéne a segiccség. Hisz vak, aki nem láttya. Vegyük csak sorjába: először is sok az ember a világba'. Nem nálunk éppenséggel, mert mink kevesen vagyunk. Hanem máshol. Sok embernek sok ennyivaló kő. Sok ennyivalót meg csak sok francos vegyszerrel lehet termenyi. De az mind visszaüt a világra. Ehun-e, már a víz is mérgező. Tavaly a víz miatt*

*hullottak a méheim. Asztán a levegő. A sok repülő... bomba se kő má',
ölég, ha odafele röpkönnék. Meg a sok gép: traktor, autó mittom én. Az
mind büdösített. És má senki nem bír nyugton megünni a fenekén. Gyűnnek-
mennek a népek, talán maguk sem tudják, melyik hova, és miért. Itt az a
sok jugó menekült is. Az a sok szerencsétlen asszony és gyerek! Itt
mindenki azt hiszi, minket ilyen baj nem érhet. Má' elfejtették a háborút.
Az különben nem volna baj, de csak akkor, ha mindeki más is elfelejtette
vona. De hát nem, nem úgy néz ki! Hiszen most is ölik egymást a
szomszédba'! Szóva' nem látok kiutat, sem a méheknek, sem magunknak,
embereknek.*

A méhészt váratlanul elhallgatott. Pessimistán reális világképét más egyszerű
emberek előadásában is hallotta már, és hirtelenjében nem tudta, hogy mit
válaszoljon rá. Kell-e egyáltalán válaszolni? Arra gondolt, hogy talán már nincs
is a világon semmi, ami vigaszt nyújthatna, még inkább utat tudna mutatni az
embereknek. Élnek csak, egyik napról a másikra, mint ez a méhészt is, és bár jól
látják a világ baját, a lehetséges megoldást egyáltalán nem látják. Mint az
áradatba zuhant farönkbe kapaszkodó ember, sodródni csak, amíg bele nem
fáradnak, alá nem merülnek.

- *Jaj, de finom volt ez a lépesméz! – áradozott, hogy a komor hangulatot
elozzlassa.*
- *Tudja, nagyon-nagyon régen még nem pörgettek az emberek. Elvették a
méhektől'*

a lépet, és azonmód megették.

- *És ezzel ártottak a méheknek. De a viaszt talán mégsem ették meg, azt
hasznosították...*

*Na és mit fog tenni, ha az akác elvirágzott? Úgy látom, nem rövid időre
rendezkedett be...*

- *Hát igen. Nemsokára lesz hárs is. Nem messze innét, az erdőben. Ott van
egy olyan*

*mély vőgy, melynek a meredek oldalában csak hársfák vannak. No azt keresse
fő', ha elkezdődik a virágzás! Ott aztán főveheti a döngést!*

A hársak említése régi emlékek képzeiteit mozgósították benne. Szerepelt köztük egy gyermekkori hársfasor is, ahová évről évre ellátogattak a szüleivel zümmögést hallgatni, virágillatot lélegezni. Egy másik kép jóval későbből való: a kis hegyi falu melletti szűk völgyben virágzás idején magasra nőtt hársak ontották az illatukat. Aki közéjük tévedt, majd megfulladt benne. A hűvös-nyirkos völgy túlsó, távolabbi végével nekitámaszkodott egy meredek sziklafalnak, és aki felkapaszkodott rajta, ráláthatott a hársakat körülrajzó méhek nyüzsgésére. A harmadik „hársas emlékkép” a Délkeleti-Kárpátokhoz kapcsolódott, és egyúttal feledhetetlen madárhang emlék is volt. Egy jókora irtásréten egész teliholdas éjszakán át hallgathatta az erdei pacsirták hajnalig tartó csilingelő énekét. A kaszálót mindenütt magas fák szegélyezték, a meredek lejtőkön pedig vén hársak illatoztak. Hajnalban még egy bóklászó farkas is átbaktatott a harmatos fűvön...

Szili István illusztrációja

- *Na és, ha a hársak is elvirágoztak? Akkor hogyan tovább? Akkor odébbáll?*

- *Nem a! Hisz láthattya! Ahun az a szotyolafőd. Ott lesz még egy kiadós gyűjtés. Aztán már csak a nyári virágok marannak, erre felé van éppen elég. Csak esső lögyön legalább egyszer-kétszer.*

A méhek már nem szaglászta a parabolatányért, ezért próbálkozni kezdett, miféle hangok szűrődnek ki a kaptárakból. Meglepődött, hogy milyen sokfélék.

- *Szellőztetnek. Melegük van, azért,* - árulta el a méhész.

Meleg is volt, fülledt meleg. Az erdő fölött baljós felhők gyülekeztek. Megállt a levegő, levél se rezdült.

- *No, bevárja-e, vagy időben fedél alá tud kerülni? Mer', hogy itt csak ez a semmi kis sátor van. Nem a legkényelmesebb menedék.*

Ezt bizony meg kellett fontolni. Nem messze az erdőben tudott egy vadetetőről, oda be lehet állni, de akkor visszafelé kellett volna mennie. A másik lehetséges fedél még jó órányira volt, az erdő túlsó felén, a felhagyott szőlőben. Öreg, romos présház, baglyok tanyája. Az oda vezető utat teljesen benőtte a bozót, és, hogy még az eső előtt odaérjen, sietnie kellett volna. Ezért inkább úgy döntött, hogy marad.

- *Hát, ha megengedi, inkább maradok. Amúgy nem vagyok kényes, gyakran alszom én is sátorban... csak ez a fránya dög nehezíti meg a dolgomat.*

Az antennára célzott, ami szeles, zivataros időben veszélyforrássá lépett elő. De még nem

választotta le a magnóról, hátha felbukkan valami jellegzetes hang. A távolból halk egybefolyó morajlás hallatszott. A méhész rendezkedni kezdett, ellenőrizte a kaptárokat, nehogy az eső beverjen valami résen. Eszközeit is összébb rakta, és a sátrat is megvizsgálta, hogy elég tágas-e kettőjüknek, és, hogy jó erősen tart-e függesztő kötél. A tölgyfa törzsén sietős jövés-menéssel nagyfejű hangyák rohantak föl és alá, de a gyeptől kihangzó ciripelés elhallgatott, és mintha a méhdöngés is alábbhagyott volna. A következő morajlások egyike-másika mármár dörgésnek hangzott, és az egymást követő villámok fénye egyre inkább bevilágított az erdő sötétjébe. Csúnya idő közeledett. Még felvett néhány gurgulázó dörgést, aztán jónak látta az antennát jó messze biztonságba helyezni.

- *No, ez nem hiányzott! Tíz akácvirágzásból legalább hatot megtépez a vihar, és minden tizediken elfagynak a virágok. Biztosra tudom, mer' minden évet főjegyeztem.*

A következő villám már nagyon fényesre sikerült, és pillanatok múlva a csattanás is hallatszott az erdő felől. Aztán néhány súlyos cseppel követően olyan fergeteg csapott rájuk, hogy alig volt idejük behúzódní a sátorba. És akkor ott, a sátorban kuporogva, a szüntelen villámlás és dörgés közepette eszébe jutott az éjszakai zivatarban megtett út a hargitai menedékházba. Fíatal nőkből, férfiakból álló társaság vette be maguk közé, akik egy felfelé haladó traktor pótkocsiján ültek. A nekibuzduló jégveréses zápor elől esőkabátjaik, hátizsákjaik fedezéke alá bújtak, de egy-egy jég szem így is fájdalmasan célba

talált. A villámok hatalmas jegenyefenyők sztroboszkópos képeit villantották fel, a bömbölő szél elnyomta még a traktor küszködő dübörgését is. És akkor, a viharra fittyet hányva váratlanul felcsendült egy női énekhang. Kisvártatva aztán több is, ami közé férfias dörmögés vegyült:

Ej nem szeretem az idők járását,

Megfordítom kalapom állását

Nem árt annak sem eső, sem dara,

Ej, még a jég is leperreg róla...

Ezt fűjták, és aztán sok minden mást is nagy lelkesen és optimistán, miközben talán még a legbelső gúnyájuk is teljesen átázott. A lelkes dalolászásnak csak a megérkezés vetett véget.

Ez a vihar is félelmetes volt, hangjátékával együtt, különösen, hogy a kavargó szélben az öreg tölgy is megreccsent. Ha rájuk talál zuhanni egy ág, azt aligha emlegetik meg! Mihelyt egy kicsit csendesedett, a méhész ki is kukkantott, hogy mi a helyzet.

- Talán megússzuk, hogy nem szakad ránk. De holnap keresnem kell egy új sátorhelyet.

Még nem lehetett kimenni, esett is, minden de minden lucskosra ázott. Legalább jó félórát kellett még várni, hogy tovább mehessen. Hirtelen ötlettől vezérelve a méhészhez fordult:

- *Mondja csak, szokott-e zenét hallgatni?*
- *Zenét? Miféle zenét? Muzsikát?*
- *Hát nem olyasmire gondolok, mint amit a bálokon játszanak, nem is a nótákra vagy a templomi zenére.*
- *Hát hanem mire?*

- *Hát olyasmire, amit a rádióban hallhat az ember, amikor zenészek, zenekarok játszanak, és amit hangversenynek hívnak.*

- *Nna, én olyat még soha életemben nem hallottam. Úgy értem, nem hallgattam végig.*
Nem érek én rá arra! Nem nekem való a'!

- *Ne mondja ezt! A zene mindenkinek való! Tegyük egy próbát! Most mindjárt meghallgatunk valamit, és magának meg kell mondani, mi jut eszébe róla!*

Mindig magánál tartott néhány felvételt, hogy adott alkalommal, akár csak pihenésképpen is, belehallgasson. Azzal behelyezett egy kazettát a magnójába, előretekerte és elindította a felvételt.

- *Hallgassa csak!*
A vihar csituló hangjai sajátos aláfestéssel szolgáltak a felhangzó zenei hangokhoz. A vonósok száguldó futamokkal idézték fel a viharos szelet, és éles üveghangok cikkanásaival a lecsapó villámokat. A zuhogó esőt a teljes zenekar interpretálta, sokféle hangzással, hol felerősödő, hol gyengülő intenzitással. Végighallgatták az Alpesi szimfónia viharjelenetét, a távolodó vihar valóságos dörgései a zenekari utánzatokkal keveredtek.

- *Hát ez majnem olyan vót, mint az igazi!*

- *Bizony, nagyon jól sikerült a mű, és a zenekari előadás is...*

- *Kitű' való ez, mi vót ez?*

- *Egy német zeneszerzőtől... Úgy hívják, hogy Richard Strauss. De nem rokona a bécsi Strauss-oknak. Azokról már biztosan hallott. Egy fiatalkori élményét fogalmazta meg a zene nyelvén.*

- *Úgy-e? Hát e' nagyon jól sikerűt! Majhogynem ehíttem, hogy még vadabb idő gyün... Másféléje nincs?*

Kotorászni kezdett a magnó táskájában, és egy másik felvételt is talált. Azt is előretekerte.

- *Szerencsénkre éppen van más is. Hallgassa meg ezt is! De ez egészen másfajta muzsika lesz, mint az előbbi...*

A leheletfinoman játszó zenekar meséhez illő sejtelmes hangulatot varázsolt a sátorba. Ebbe kottyantott bele keményen és váratlanul a zongora, még hozzá egy szószátyár madár hangján, miközben a háttérben a klarinét futamai távolabbi madarak hangját idézték. Egy darabig egymással feleltek, majd a zsinatolás megelevenedett: az erdő minden lakója egyszerre dalolt és énekelt, egyre erősödő hangzással. Amikor újra elcsendesedtek, megállította a magnót.

- *Kíváncsi lennék, mire vélte e rövid részletet!*

- *Hát... érdekes vót, az biztos. Mintha madarak lettek vóna. De nem igazi madarak, csak hasonlított rájuk... Nem tom, mi lehetett ez, ilyen madarat az erdőbe' sohase' hallottam!*

- *Hát persze, hogy nem hallott! Ez a zene csak érzékeltetni kívánta a madarakat, meg az erdő hangjait. Valahogy úgy, ahogyan az ember az ilyesmire sok idő múlva visszaemlékezik.*

- *Asztán mér' nem igazi madarak szótak? Nehéz őket utánnozní, igaz-e?*

- *Nem erről van szó. Mert éppenséggel lehet utánozni bármelyik madarat, van is rá példa, több is. Azon kívül, hogy a madarakat kihallotta a zenéből, mást nem vett észre? Hallgassuk meg újra, jó?!*

Azzal újra visszatekerte a szalagot, majd elindította. Most egy kicsit előbből, és tovább is hallgatták, mint az előbb.

- *Arra lennék kíváncsi, milyen hangulata volt az egésznek. Mire gondolt, amíg hallgatta?*

- *Hát... leginkább olyan vót, mint a mesefilmbe'... amikor az unokáim a tévébe'*

mesefilmet néztek, és ahhó szót a zene... vagy valami ilyesmi.

- *Jó a megérzése! Igaz, ez nem mese, de szinte mesebeli. Aki írta, nagyon messze elkerült*

a hazájából, és a honvágy miatt szenvedett. Megpróbálta zenével felidézni távoli hazája kedves emlékeit.

- *Na és ki vót az, aki írta? Magyar vót?*

- *Magyar.*

- *Gondútam. Valahogy magyarosan hangzott... No, mondja meg, ki vót?*

- *Bartók Béla. Hallott már róla?*

- *A nevit hallottam.*

- *Ezt a zenéjét Amerikában írta.*
- *Hát akkó' jó messzire ekerűt...*

A távolodó zivatar hangjai végleg elcsöndesedtek, csak a fákról csepegett a víz. Ideje volt továbbállni. Kikászálódtak a sátorból, és megszemléltek a fát, hol, melyik ág reccsent olyan nagyot.

- *No, jó lesz vele vigyázni! Amúgy köszönöm a szállást. Most már mennem kell. Elég soká érek le a faluba.*

- *Isten áldja! Vigyázzon magára! És köszönöm a muzsikát. Esztán jobban odafigyelek rá. Nem is gondútam, hogy így kő haagatnyi!*

- *Hát másképpen is lehet, nem csak így. Hisz a zenének is van értelme, akárcsak a szónak. De éppen ott kezdődik a zene, ahol a szó véget ér. Azt mondja EL, vagy KI, amire a szó már nem képes.*

- *Láttya, erre sohase gondútam. Tuggya mit? Gyűjjön erre máskor is! Biztossan lesz fél óránk, hogy egy kicsit haagatózzunk!*

- *Megígérem, úgy lesz!*

Szili István illusztrációja

Már augusztust írtak, amikor újra útba ejtette a méhésztanyáját. Izzasztó meleg volt, forró szél fűjt, enyhet hozó esőnek semmi nyoma. A növények levelei fonnyadtan lógtak, a nyár eleji erecske vonalában most egy hangyaút jövő-menő forgalma zajlott. Sajnos sem a méhészt, sem a sátrát nem találta. De a kaptárok

továbbra is ott álltak. Egy nagy fadézsza volt a közelükben, de már az is majdnem kiszáradt. Ide vizet felhozni csak messziről lehetett, de úgy tűnt, nincs, aki felhozná. „Valami baj érhetette az öreget” – villant át a gondolatain. A nevét, címét hamar megtudta, hiszen a méhészek mindig kiírják az adataikat a tanyájukra. A névtábla mellett egy madzaggal odakötött cetlit talált műanyag zacskóban. Gyerekes írással ez állt rajta: „Hanggyűjtő bácsi! Ha erre jár, a papa arra kéri, látogassa meg. Kórházban van!” Aztán a kórházi telefonszám. Semmi más. Még dátum se.

Másnap felhívta a kórházat. A méhész még ott volt, de, mint mondták, napok múlva hazaengedik. Elővett egy üres kazettát, és annyi zenét másolt rá, amennyi csak ráfért. A szerzők nevét és zenemű címét ráírta a kazettaborító papírjára. Az egyik zsebben hordozható magnóját is előkészítette, fülhallgatóval.

A kórházban hamar útbaigazították. A méhész a semmibe bámulva ült az ágya szélén, betegtársa meg a szomszéd ágyon horkolt. Amint egymásra pillantottak, egyszerre mintha a Nap süttött volna be a kórterembe.

- *Jó napot, jó egészséget!* – köszöntötte a méhézt áradozva, de csak halkan, nehogy az alvó beteget felébressze. – *Hát itt kell találkoznunk?*

- *Jó napot magának is! Ha tudná mennyire vártam. Azt gondútam magamban, ha begyün, akkor megmaradok.*

- *No, no, nem kell még arra készülődni! Hisz ha jól tudom, maga egészen fiatal, fogadok, hogy még nincs is hetven éves!*

- *Még nem, de mingyárt annyi leszek. A hónap végén töttöm be.*

- *Na látja! Várják ám a méhek, ott volna a helye!*

De, hogy mi a baja, tapintatból nem kérdezte. A nővér, meg az osztály is, ahol feküdt, már elárulták neki. Olyan baj, amiből legtöbbször csak egyféle út vezet kifelé. Még akkor is, ha nemsokára hazaengedik az öreget.

- *Hoztam ám hallgatnivalót! Többfélét is...*

- *A'jjó... de itt nincs mive' haagatnyi!*

- *Arról is gondoskodtam. Hoztam egy kis magnót, meg fülhallgatót. Mindjárt*

megmutatom, hogyan kell használni.

- *Jaj, de ritka rendes ember! Senki se gondúná, hogy van még ilyen!*
- *Hagyja már, ne dicsérjen! Ez a normális, nem?*
- *Magának meg nekem igen, de aligha mindenkinek...*

Nekiállt a betanításnak.

- *A kazettával nem kell bajlódnia, még megfordítani sem kell. Ha ezt a gombot*

megnyomja, a szalag elindul, és ha a fülhallgatót a fülére teszi, hallani fogja. Ez itt a hangerő szabályozó. Leállítani nem kell, mert magától leáll. De, ha ezt a gombot megnyomja, akkor azonnal megáll.

Aztán még egyszer elmagyarázta, és próbaképpen belehallgattak a felvételbe.

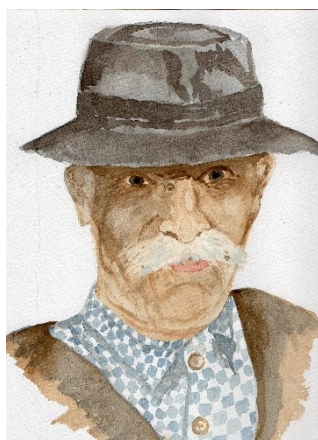
- *Különben a nővér biztosan tud segíteni, ha valamiben elakadna.*
- *Asztán miko' adhatom vissza?*
- *Ráér. Majd, ha hazament. Vagy amikor megunta a zenét hallgatni. A kazettára*

ráírtam a telefonszámom, az unokája majd felhív, és odamegyek. De nem sürgős. Az a fontos, hogy meggyógyuljon. Biztos vagyok benne, hogy a zene lesz a legjobb orvossága.

- *Hát nagyon szépen köszönöm! Nem is tom, hogyan hálájjam meg!*
- *Már megtette! Befogadott a sátrába!*

Azzal mielőbbi gyógyulást kívánt és elköszönt az öregtől.

- *Legközelebb már ne itt találkozzunk!* – de az is átfutott a gondolatai közt, hogy ne is a temetőben.

Szili István illusztrációja

Amint elment, az öreg nekikészült a zenehallgatásnak. Visszafeküdt az ágyába, de a fejét jól felpolcolta, hogy ne aludjon el, és elindította a magnót. Újdonsült barátja olyan zenét másolt fel neki, ami emberi közvetítéssel ugyan, de magából a természetből fakadt, ezért könnyen érthető. De csak annak, aki ismeri a természetet. Annak csivitelni tud a zongora, dongót vagy méhrajt utánozhat a gordonka, kakukkolhat a klarinét, fülemülét szégyeníthet a fuvola, szellőt vagy vihart idézhet elő a zenekar. De közülük is a legszebb az emberi hang, akár szavak nélkül is, mert az ember hangján bármi megidézhető. Ezért e legelső felvétel a „Hegyi éjszakák” volt Kodálytól...

A fiatal lányok szirénhangja visszarepítette az eltelt idők legtávolabbi szakaszába, a gyerekkorba. Lánytestvéreit, kisiskolás társait idézte meg, amint a faluvégi napsütötte dombtetőn teheneket legeltettek, és a lányok karikába ülve danásztak. A varázslatos kép átlibbent egy szőlőhegyi éjszakába, a prэшázuk mögötti vad orgonásba, ahol a májusi illatfelhőtől elbódulva Julcsával egymáséi lettek, mert megkapta a behívóját, és másnap el kellett válniuk egymástól.

Aztán újabb zene következett. Nem tudta, mi ez, ilyesféle zenét még soha életében nem hallott. De jól felidézte a grófi pagonyban rejtőzködő kerek tavat: vízi madarak hol zsémbes veszekedéstől hangos, hol álmos otthonát, meg az öreg fák hűs árnyékát, fürdőző lányok naptól rejtegetett zsenge testét, újra az ifjúkort, még a bevonulás előttit. Az „Elvarázsolt tó” pontosan ráillett a régóta fel nem idézett emlékre. A következő zene mély erdőbe vezetett. Égigérő fák, sejtelmes félhomály, moccanatlan vadak, csendben maradó madarak. Titokzatosság, rejtélyek, tétova félelem. Az ő füle legalább is ezt hallotta ki Bartók zenéjéből. Az erdő-muzsika után újra éjszakai kép következett, igazi fülemüle hangjával, langyos szellő fenyőket suhogtató suttogásával. A klarinét szomorkás dallamot ismételtetett makacsul, mintha csak egy hangszergyakorlat lett volna. Respighi művét még egy másik is követte, a megidézett őszi erdő színpompás képi világával, melankolikus hangulatával. Végül Ravel driádokkal, szatírokkal és nimfákkal benépesített mediterrán, ókori világa következett, csodálatos napfelkeltével, a végén pedig a szerelmi öröm felszabadult beteljesedésével.

Sok volt ez egyszerre, pedig csak a kazetta egyik felét hallgatta meg. „Uramisten! – gondolta magában – mit mulasztottam el az életben! Hát ilyen is van?! Ilyen ember alkotta szépség? Hogy’ lehet ez? Miért nem tudtam róla?”

Tépelődése közben elnyomta az álom. Méhek dűnnyögése vette körül, távolról odasodródó virágillat, csupa szép és jó emlék álomnyoma. Aludt, aludt tovább, és a völgy aljáról a nagy fák egyszer csak döngő léptekkel megindultak felfelé a domboldalon. A gránát-szaggatta földből gyökerek meredeztek az égre, széthasogatott fehér sziklák törmeléke borított mindent, de a felfelé lépkedő fák nyomában minden újra kivirult. Ő ott állt a hegytetőn, nézte a felfelé kapaszkodó fákat, és azt gondolta, őt is benövi, eltakarja az erdő. „Szép élő sírjelem lesz!” Ezt gondolta, amikor a repesz eltalálta. „Jaj, de hideg ez a víz!” – zsémbelt magában tovább, holott a vére folyt. Azt akarta kiáltani, hogy segítség, de akkor a nővér felébresztette.

- *János bácsi, miért kiabál? Valami rosszat álmodott?*
- *Alighanem aszt... Megigazittaná eszt itt a fülemen?*

Szili István illusztrációja

***Szili István** nyugdíjas főiskolai oktató (ELTE Tanárképző), biológus - és zenekedvelő. Zenei témájú írásai megjelentek már többek között a Természet Világa c. folyóiratban, és a Napút c. online folyóiratban.

******Az írás pályadíjat nyert a „Muzsikál az erdő” 2015. évi pályázatán.